

STIKI JANA LEGA S SLOVENSKO GLASBO

Dragotin Cvetko

Delo Jana Lega je rodilo za slovensko kulturo pozitivne rezultate, ki jih je slovenski tisk pravilno ocenil že v preteklosti. Da bi pospešil prebujanje slovenskega naroda, je ta češki rodoljub, ki ga je vodila misel sodelovanja med Čehi in Slovenci, vsestransko posegel v to pomembno razdobje slovenskega razvoja.

Iz te Legove dejavnosti je najmanj znan njegov prispevek slovenski glasbi, ki je v njegovem času, to je v drugi polovici 19. stoletja, tudi sama doživljala prebujanje. Hotela se je osamosvojiti in ustvariti svoji neodvisnosti trdne temelje. V trenutku, ko v ta namen še ni imela ustreznih organizacijskih oblik, ne dovolj ustvarjalcev, poustvarjalcev in poslušalcev, je bila v težkem položaju. Pomagala si je na razne načine ter vztrajno in počasi, korak za korakom pristopala k uresničevanju zastavljenih nalog. V tem delu je sodelovala dolga vrsta ljudi, ki so bili predani slovenskemu narodnostnemu gibanju in so hkrati ljubili glasbo. Eden teh je bil prav tako Jan Lego, prijatelj Antona Nedvéda, ki je tudi bil češkega porekla in je leta 1856 postal glasbeni ravnatelj ljubljanske Filharmonične družbe. On je spodbudil Lega, da je leta 1857 zapustil češki Zbirov in prišel službovat v Kamnik in leto kasneje v Ljubljano, kjer je ostal dve leti, ko je leta 1860 odšel v Trst in nato leta 1862 na Dunaj.¹ Poslej se je še vračal na Slovensko, največ po zaslugi Frana Levstika, ki mu je po bivanju na Bledu leta 1875 tudi posredoval službo pri deželnem odboru v Ljubljani, od koder se je Lego leta 1875 dokončno vrnil v Prago in tam postal kustos bakrorezov in muzikalij Muzeja češkega kraljesta.²

Ta Legova bivanja na Slovenskem so bila važna iz več razlogov. Naučil se je slovenščine, navezal je stike z raznimi osebnostmi slovenskega političnega in kulturnega življenja, vzljubil je Slovence in se utrdil v prepričanju, da mora sodelovati pri njihovem razvoju. Že kmalu po prihodu se je vključil v slovenska kulturna stremjenja. Spčetka nedvomno pod Nedvédom vplivom, saj drugače ne bi postal član pevskega zbora, ki je pripadal tedaj že izrazito nemško usmerjeni Filharmonični družbi. Morda pa je vanj vstopil prav zato, da bi Nedvédu pomagal utrditi strpnejšo programsko politiko filharmoničnega

¹ Prim. Lah I., Jan Lego, ZMS (Zbornik Matice Slovenske) 1907, IX, 154 ss.

² Museum království českého. — Podrobne podatke gl. SBL (Slovenski biografski leksikon) I, 631, 632; Žigon J., Intermezzo iz Levstikovega življenja, Slovan 1916, XIV; Lah I., ib.; Aškere A., Jan Lego, LZ 1905, XXIII, 617 ss.

zboru, da ta ne bi bila izključno germanska in bi nemara dosegla med nemškimi in slovenskimi težnjami kompromis. Tako smemo tolmačiti koncertne programe filharmoničnega moškega zboru izza začetkov Nedvédovega delovanja, ko najdemo med nemškimi tu in tam kako slovensko pesem.³ Ta eksperiment bi lahko bil nevaren, če bi uspel, kajti mogel bi zavreti prve napore za osamosvojitve slovenskih glasbenih prizadevanj in bi s tem škodoval ciljem slovenskega narodnostnega gibanja. Nevarnosti takih poskusov, če sta si jih res v tej smeri zamislila, se Nedvéd in Lego gotovo nista zavedala, k sreči pa tudi niso uspeli. Če drži, da je Lego v filharmoničnem zboru vzbujal zanimanje za slovensko pesem in petje,⁴ pa velja tudi to, da vsaj pod to zastavo ni obrodilo sadov. Drugo je vprašanje, ali je s tem vzbudil gibanje, ki je končno dovedlo do ustanovitve ljubljanske Glasbene Matice.⁵ Ta misel je tehtna. Ni namreč izključeno, da so Legova prizadevanja vsaj posredno vplivala na idejo, da morajo Slovenci za uresničevanje svojih glasbenih ciljev dobiti ustrezno matično organizacijo, ki jo je kasneje s svojimi sodelavci konkretiziral Vojteh Valenta v obliki Glasbene Matice.⁶ To se zdi toliko bolj verjetno, če upoštevamo, da sta bila Lego in Valenta precej povezana.

Lego je bil član filharmoničnega zboru le kratko razdobje. Najprej zato, ker se je od Ljubljane kmalu poslovil. Če bi ostal delj časa, pa bi verjetno iz njega prej ali slej tako izstopil, saj so idejna vodila Filharmonične družbe nasprotovala njegovi vseslovanski orientaciji. Razumljivo je torej, da se je usmeril k Slovincem, čim se je nekoliko uvedel v novo okolje. Zanje se je odločil tako, kot se je kasneje tudi Nedvéd, čim mu je — nemara po Legovi zaslugi — postalo jasno, da je njegovo mesto v slovenski in ne v nemški glasbi.

Očividno je Lego prišel na misel, da bi kazalo slovensko glasbeno produkcijo pospešiti z nagrajevanjem. Zato je zbral nekaj denarja, s katerim naj bi nagradili najboljšo slovensko zborovsko skladbo. Aškerc pravi, da je Lego vplival na Bleiweisa, da je ta v »Novicah« razpisal natečaj za najboljšo kompozicijo na besedilo Koseskega pesmi »Kdo je mar«.⁷ Tej vsoti je še iz svoje zbirke nekaj dodal Bleiweis,⁸

³ Prim. gradivo AFD (Arhiv Filharmonične družbe v Ljubljani), NUK, Mus.

⁴ SBL, I, 652, biografski članek A. Pirjevca o Janu Legu.

⁵ Ibid.

⁶ Prim. Cvetko D., Ljubljanska Glasbena Matica in njen pomen, K (Kronika), 1954, II/1, 52.

⁷ Gl. Aškerc A., *ibid.*

⁸ Gl. N (Novice) 1862, XX, št. 20, str. 154.

ki je baje ta denar zadrževal tri leta.⁹ Legov namen se je realiziral šele leta 1862, ko je dobil nagrado skladatelj Gašpar Mašek.¹⁰ Iz tega sklepamo, da je Lego izvršil omenjeno akcijo že v letu 1859, se pravi že v drugem letu svojega bivanja v Ljubljani. Moški zbor, ki naj bi bil nagrajen na temelju natečaja, je utegnil predvideti za izvedbo z Nedvėdovim filharmoničnim zborom, ki je bilo edino izvajalno telo te vrste v tedanji Ljubljani. Legove zveze z Jenkovim pevskim zborom Slovenskega pevskega društva na Dunaju niso izpričane. Poleg tega pa Slovenci okrog leta 1859 niso imeli nobenega lastnega pevskega zbora. Gornja domneva bi torej bila utemeljena, če morda ni Lego mislil na ta način spodbuditi k osnovanju slovenskega pevskega zbora. Ko se je njegova ideja glede natečaja uresničila, pa se je stanje v slovenski glasbi z ustanovitvijo ljubljanske Čitalnice temeljito spremenilo. Tudi če bi še leta 1859 v tej zvezi mislil na filharmonični zbor, ta zdaj, ko nastaja čitalniški pevski zbor, ne bi bil več aktualen.

Kljub kratkemu bivanju v Ljubljani je Lego v slovenskem glasbenem svetu zapustil vidne sledove. Svoje delo je nadaljeval tudi v Trstu, kjer je ustanovil Slovensko (po Ivanu Lahu »slovansko«, *ibid.*) pevsko društvo,¹¹ ki mu je sam bil pevovodja in je z njim prirejal koncerte ter ob takih prilikah nastopal tudi kot pevec-solist.¹² Že to kaže, da je bil vnet ljubitelj glasbe, amater, kakor so bili amaterji več ali manj vsi tedanji slovenski glasbeniki z izjemo Kamila Maška in v omejenem smislu še Davorina Jenka in Gregorja Riharja. Kot so ti ljubitelji glasbe odigrali v razvoju slovenske glasbe in pripravljanju temeljev njenega samostojnega razvijanja pomembno vlogo, pa jo je tudi Lego, ki se je dovolj razumel na glasbo, saj sicer ne bi vodil raznih pevskih zborov in ne bi postal kustos muzikalne zbirke praškega Češkega muzeja. To potrjuje tudi njegovo literarno delo.

Ko se je Lego leta 1875 naselil v svoji domovini, njegove zveze s slovenskim glasbenim svetom niso prenehale. Tako se je leta 1878 obrnil na ljubljanske pevce s prošnjo, da mu za »Zpěvický spolek

⁹ Gl. Lah I, *ibid.*, 159.

¹⁰ A. Pirjevec omenja v SBL, I, 652, da je nagrado za skladbo »Kdo je mar« dobil K. Mašek, iz česar bi utegnili zmotno misliti, da je bil nagrajenec Gašparjev sin Kamilo, ki pa je bil takrat že mrtev. Ta zmeta je morda nastala zaradi nemške rabe imena Gašpar (Kaspar), kar pa se pri Pirjevcu ne zdi verjetno.

¹¹ Prim. Pirjevec A, *ibid.*; Lah I, *ibid.*, 160.

¹² Gl. Pirjevec A, *ibid.*, 652.

Vítkov«, ki ga je tamkaj vodil, pošljejo nekaj slovenskih skladb.¹³ Mislil je seveda na pevski zbor ljubljanske Čitalnice, kajti pevskega zbora Glasbena Matica tedaj še ni imela.

Najbolj nazorno pa osvetljuje omenjene zveze Legova korespondenca z Valento, ki velja za neposrednega osnoveatelja ljubljanske Glasbene Matice, v kateri je imel vse do svoje smrti v letu 1891 odločilen vpliv. Ta korespondenca je bila verjetno obsežnejša od one, ki je trenutno znana in na razpolago za proučevanje Legovega prispevka slovenski glasbi.^{13a} Saj menda »dragi prijatelj« Valenta ni dobil prvo Legovo pismo naslednje vsebine šele leta 1888, torej trinajst let zatem, ko je ta veliki češki prijatelj Slovencev odšel iz osrednjega slovenskega mesta:

Dragi prijatelj!

Le-te vrstice piše moja žena, ker po svoji dolgotrajajoči bolezni še ne morem sam pisati.

Potrebujem naglo nekatere najlepše izmed slovenskih korov za prvi veliki zbor našega novorojenega »Češkoslovenskega spolka«,¹⁴ ki bo 18. marca t. l. v Meščanski Besedi. Prosim Vas toraj, da mi še ta dan po sprejetji tega lista te kore na poštno povzete pošljete. Če se ne motim, videl sem lani pri Vaših pevcih kore v majhnem formatu natisnene. — morda bi nam ti bili prav všeč. Prosim pa še enkrat naj bodo l e p e, da se morem ž njimi pred českim občinstvom ponášati, katero čisto nič slovenskih korov ne zna. Tudi bi mi samospev z brenčnimi glasi ugajal.

Hodim še težko in počasi. Pozdravite srčno moje prijatelje. Váš
iskreni prijatelj

Lego

v Žižkovem 29/2 1888

Naslov v: Žižkov pri Pragi (Prag)

Lego je gotovo mislil na edicije Glasbene Matice istoimenskega naziva, ki so izšle v razdobju 1872—1888 v 19 zvezkih in zajele skoraj vso pomembnejšo vokalno tvorbo slovenskih skladateljev tega časa. Lego je nekaj skladb res dobil, kar dokazuje pripis s svinčnikom na tretji

¹³ Ta dopis, ki je pevce nazval »Častiti gospodje! Bratje pevci!«, pravi med drugim: »Prosim Vas prijazno, da nam po slovanskej vzajemnosti posodite nekatere Vaše najlepše slovenske kore... Bodete li si tudi Vi želeli nekaterih čeških korov, postrežemo Vam iz srca radi; ali bismo takrat prosili, da nam poveste, katere češke kore uže imate. — Primate naš srčni, slovansko-pevski pozdrav! Za »Zpěvácký spolek Vítkov' Vam udani Janez Lego. — Žižkov (pri Pragi) 12. decembra 1878.« (NUK, Mus.)

^{13a} Vsa tu priobčena Legova pisma so z izjemo pisma z dne 14. X. 1891, ki je v arhivu GMLj (Glasbena Matica ljubljanska), v NUK, Mus. (glasbeni oddelek).

¹⁴ Tudi A. Aškerc poroča, da je Lego ustanovil v Pragi »Česko-slovínský spolek«, ki naj bi gojil vzajemnost med Slovenci in Čehi (ibid., 618).

strani citiranega pisma, iz katerega razberemo, da so mu iz Ljubljane poslali štiri skladbe, ki so bile natisnjene v XII. zvezku »Glasbene Matice« leta 1882, Nedvédove: »Slovo« za moški zbor in tenor solo na besedilo J. Stritarja, moški zbor »Zvezna« na S. Gregorčičev tekst in »V ljubem si ostala kraju« na besedilo S. Jenka ter Gustava Ipavca »Danico« za moški zbor in bariton solo na besedilo M. Valjavca. Pozornosti je vredna Legova skrb za kvaliteto skladb, za katere je prosil. Podčrtuje jo Legova želja, da bi se mogel s slovenskimi zbori pred češkim občinstvom »ponašati«. Iz tega zveni težnja, da bi češki poslušalci spoznali z najboljše strani glasbeno tvorbo Slovencev, ki jih je svojim rojakom Lego predstavljal v najlepši luči. Njegova skrb je bila torej stvarno in osebno utemeljena. Ne gledé na to, s katere strani jo telmačimo, pa je slovenski stvari le koristila.

Valenta se je nedvomno zavedal, da bo Lego pomagal slovenskim glasbenim krogom povsod, kjerkoli bo mogel, še bolj zato, ker je razumel, kar spoznamo iz njegovega celotnega dela, specifične pogoje slovenskega razvoja, s tem pa tudi potrebe, ki jih je imela ljubljanska Glasbena Matica. Slednji je pripadla v začetnem obdobju osamosvajanja slovenske glasbene kulture naloga, da izvrši vsa temeljna dela. Med temi je bilo najprej pripravljanje domačih skladateljev in reproduktivnih umetnikov, brez katerih samostojna glasbena kultura ne bi bila realna. Zato je Matica leta 1882 osnovala glasbeno šolo. Zaujo je potrebovala učne moči, ki jih je zaradi pomanjkanja domačih sil največkrat dobivala iz Prage in v izjemnih primerih tudi z Dunaja. Pri sprejemanju novih učiteljev pa je bila previdna. Ni ji zadoščalo, da so bili dobri strokovnjaki, ampak je zahtevala, naj bodo tudi dobri Slovani ali vsaj naklonjeni slovanski stvari.¹⁵ Tak vidik je ustrezal naziranjem, ki jih je zastopal prav tako Lego sam, kar razberemo tudi iz njegovega naslednjega pisma Valenti:

Dragi prijatelj!

Mene jako veseli, da ste se zastran glasbenega učitelja in Gallusa do mene obrnili; prav rad postrežem Vaši želji v obojem oziru.

Kar se tiče glasbenega učitelja, lahko tukaj dobite takega, ki je absolviran konservatorist; ali prej mi je treba znati, koliko stalnega plačila bi mu Vaša Gl. Matica zagotovila. Ker tega ne vem, ne morem se z nikomur za to definitivno pogajati.

Včeraj sem zvedel, da v orkestru našega Nár. glediša so po večini absolvirani konservatoristi. Goslar »prim« ima 40 gld na mesec, goslar »sekund« pa 50 ali 55 gld. Diplomatično ne bi ravnal, če bi se z nekaterim kapelnikom Nár. glediša radi tega pogovarjal; povsod so službeni oziri, povsod tudi osebni

¹⁵ Prim. Cvetko D., *ibid.*, II/2, 110.

interesi, in če Vam hočem koristiti, moram imeti proste roke ter se pogajati direktno s svojim možem, torej brez intervencije nekatere druge osebe. —

Svojo nalogo vidim v tem, da bi Vam pridobil ne samo tacega, ki je:

1. v godbi teoretično izobražen, tako, da bi vsaj nekaj za Vaše potrebe komponirati znal;

2. ki je dosti dober igravec na glasovir za potrebe Vašega petja;

5. ki je prav spreten goslar, da bi sè svojo znanostjo sijajno koncertiral; — ampak tudi tacega, ki je zraven vsega tega neizogibljivo potrebnega tudi dober Slovan, kateri bi českemu imenu v čast, ne pa v sram bil.

Tacega hočem Vam najti in mislim, da ga čez en mesec najdem. Naj Vas torej nič ne skrbi, če bi Vam tisti nemec delal nekake sitnosti; marveč se pripravite, da mu pri najbližji priložnosti kažete vale (ali pa prav po kranjski: pojdi rakom žvižgat!)

Od včerajšnjega imamo tukaj dragega gosta, namreč prof. Raiča, ki hoče tukaj mesec dnij ostati ter po Češkem, kolikor bo mogoče, potovati, da bi českega naroda prav dobro spoznal.

Vaš

iskreni prijatelj

Legó

28/7. 88.

Vidike, ki jih je postavila Glasbena Matica, je torej Legó tako preciziral, da so lahko Glasbeni Matici sami služili za orientacijo. Bil je spreten organizator, ki je videl zadovoljitev navedenih potreb v združitvi strokovnega in narodnostnega momenta. Ne moremo sicer reči, da bi Glasbeni Matici omenjene vidike narekoval prav on ali nanje neposredno vplival. Posredno pa gotovo je, že preko Valente, ki je verjetno marsikatero idejo sprejel od izkušenega Lega in jo posredoval Glasbeni Matici.

Namesto v pismu omenjenega »nemca«, ki je bil pianist in violinist Gustav Wagner,¹⁶ je Legó vztrajno iskal primerno nadomestilo. o čemer priča nadaljnje njegovo pismo Valenti:

Predragi prijatelj!

Vaše pismo od 24. m. m. sem dobil včeraj, ko sem se bil iz svojega potovanja po južnem Češkem semkaj v Mýto vrnil. Danes grem v Prago in bom

¹⁶ Wagnerja je posredoval profesor dunajskega konservatorija Zellner, ki je bil GM zelo naklonjen in ji je marsikdaj pomagal (prim. sejni zapisnik GM z dne 24. oktobra 1887). Vendar GM s tem Wagnerjem ni bila zadovoljna. Njen zapisnik z dne 12. julija 1888 namreč pravi, da se je povsod v glasbeni šoli pokazal povoljen uspeh, samo v Wagnerjevem oddelku ne. »Vsled tega se sklone zapretiti Wagnerju pismeno, da se mu bode, ako ne bode dolžnosti izpolnjeval, služba odpovedala. Pod roko se je treba ogledati po novem učitelju.« To se je tudi zgodilo, saj vemo, da se je 16 dni po tej seji v navedeni zadevi Valenta obrnil na Lega. Sejni zapisnik GM z dne 2. novembra 1888 že poroča o Moserju kot novem članu učiteljskega zbora njene glasbene šole (AGMIj).

takoj pisal v Tabor absolviranemu konservatoristu, ki mi je bil topla priporočan in ki ne bode po mojem pričakovanju visokih pogojev stavil. Pisal bi mu uže odtod, pa ne znam natanjko za njegov naslov.

Toliko v naglici, iz Prage več.

Vaš

stari zvesti prijatelj

Lego

Mýto (pri Zbirogu) 5. sept. 1888.

A propos! Koliko mu hoče Glasb. Matica plačati?

Novi učitelj, ki ne bi zahteval preveč, saj je imela Glasbena Matica na razpolago le skromna sredstva, je bil Viktor (Vítězslav) Moser, nečak kapelnika praškega Narodnega gledališča, Morica Angerja, s katerim je imela Glasbena Matica že poprej stike. Iz njenih sejnih zapisnikov izvemo, da se je že v letu 1885 nanj obrnila za mnenje o sposobnosti učitelja Kučere.¹⁷ Z Moserjem je bila Glasbena Matica zadovoljna. Vir

¹⁷ Gl. sejna zapisnika GM z dne 2. in 9. decembra 1885, Arh. GMIj.

¹⁸ Gl. zapisnik GM o občnem zboru GMIj z dne 12. oktobra 1889, Arh. GMIj. V tem zapisniku se navaja, da se je Matici posrečilo pridobiti Moserja po Gerbičevem posredovanju, medtem ko se Valentovo ime, ki se kljub njegovi vodilni dejavnosti tudi sicer redko pojavlja v zapisnikih Glasbene Matice, kadar gre za izvršene naloge, za katere je često imel zasluge, v tej zvezi ne omenja. S tem bi se utegnilo zdeti sporno važno vprašanje, da-li gre v primeru cit. pisma od 5. septembra 1888 res za Legovo pismo Valenti in ne morda Gerbiču, in še dalje, ali so bila vsa ta pisma, ki jih brez ovitkov hrani arhiv GMIj in se jih tu poslužujem, res namenjena Valenti in ne Gerbiču ali še komu drugemu. Seveda moramo verjeti cit. zapisniku, da je za Moserja posredoval kot vodja glasbene šole GM tudi Fran Gerbič, ki je skoraj gotovo poznal Lego iz Prage, kjer je študiral in bil nekaj časa tudi tenorist Opere Narodnega gledališča. Vprašanje pa je, ali se je obrnil v gornji namen res na Lego in ne morda neposredno na M. Angerja, s katerim sta bila z glasbene strani kolega. Ta druga teza se zdi bolj verjetna. Da bi Gerbič imel kakršnekoli pismene zveze z Legom, namreč ni znano. Pač pa jih je gotovo vzdrževal Valenta. To potrjuje Fr. Drenikov pripis na Legovo pismo z dne 2. februarja 1889, ki se glasi: »Dragi Vojteh! Pri zadnji seji predlagal sim za Kosa f 5.— več mesečno podpore, in predlog bil je potrjen. Kos dobo toraj po f 20.— na mesec in je dobil menda že višjo podporo za februar in januar. Oprašal bom, če je že denar odšel. Če ne, zgoditi se mora takoj. Mislim, da bo Kosu pomagano! Tvoj Fr. Drenik.« (K temu prim. tudi sejni zapisnik GM z dne 28. januarja 1889, Arh. GMIj.) Ta pripis je datiran z dnem 11. februarja 1889, devet dni kasneje, ko je Lego napisal pismo in ga odposlal v Ljubljano, saj ni verjetno, da bi Fr. Drenik bil v Pragi in napisal omenjeni pripis devet dni zatem, ko je Lego zaključil svoje pismo. Gotovo je bilo tako, da je Lego cit. pismo napisal in odposlal Valenti. Ker je šlo v njem za intervencijo v zadevi Ivana Kosa, o katerem bo še govora, je Valenta predložil prejeto pismo Dreniku, ki se je posebej vnemal za Kosa in bil v odboru GM tako rekoč njegov protektor. Drenik pa je v cit. pripisu obvestil Valento, kako je

iz leta 1889 pravi, da si je Moser v teku leta s svojo požrtvovalno marljivostjo in vestnim opravljanjem svojega težavnega dela pridobil za glasbeno šolo mnogo zaslug.¹⁸ Glasbeni Matici je ostal zvest tri leta, ko je, najbrž zavoljo boljše plače, odšel leta 1891 v Zagreb in »vsled kršenja pogodbe povzročil društvu 40 gld. škode. Pisati mu je, da mora to škodo povrniti«. ¹⁹

Legaja je Glasbena Matica še kasneje prosila, da bi ji poskrbel za tega ali onega učitelja. O tem pripoveduje arhivsko gradivo Glasbene Matice vse v leto 1891, ko je priskrbel za učitelja violine Hanuša Bandisa.²⁰ Slednje potrjuje tudi pismo, ki ga je Lego poslal Fr. Ravniharju, Gerbiču ali komu drugemu iz odbora Glasbene Matice:

Velečejeni gospod!

Se le včeraj se mi je posrečilo, naiti v g. Janku Bandisu sposobnega goslarkega učitelja za Glasbeno Matico. Izmed devet kandidatov sem njih 5 sam poiskal, 4 pa so se pri meni oglasili, vsi pa so se v zadnjem trenutku, ko so imeli odpotovati, drugače razmislili, večinoma za to, ker je njim bilo 600 gld. premalo. Tako je n. p. izvrsten glasbenik Mařák, kateri bi mi bil za Glas. Matico najljubši, v zadnji uri dobil v Kralovcu (Königsberg) na Pruskem

s to stvarjo, da je o njej ta lahko informiral Legaja. To se zdi najbolj verjetna rekonstrukcija zveze med cit. pismom in pripisom. Iz tega pa sledi zaključek, da je bilo to Legovo pismo res namenjeno Valenti. Valentove neposredne zveze z Legom izpričujejo tudi sejna zapisnika GM od 24. maja 1889 in 25. aprila 1890, iz katerih je razvidno, da si je Valenta dopisoval z Legom v zvezi s problemom tristoletnice Gallusove smrti (gl. gradivo v AGMLj). Na to se delno nanaša tudi že cit. pismo z dne 28. julija 1888. Nadalje priča o direktnih stikih tudi Legova brzojavka v zadevi Iv. Kosa z dne 4. oktobra 1888, naslovljena na Valento. — Medtem ko je korespondenca med Valento in Legom dokumentirana, pa med Legom in Gerbičem — vsaj glede obravnavanih problemov — ni. Obstajajo torej posredni in neposredni dokazi, iz katerih sklepamo, da gre v omenjenih primerih za Legova pisma Valenti in da vprašanje njihovega prejemnika ni sporno. Da je GM vzdrževala stike z Legom preko Valente, kaže tudi dejstvo, da so ti stiki po Valentovi smrti popolnoma zastali, bolje rečeno, prenehali. Če bi za njih skrbel tudi Gerbič, ki je kljub naraščajočemu vplivu M. Hubada po 1891. in zlasti po 1896. letu v GM še vedno imel vidno vlogo, bi se nedvomno vsaj še nekaj časa za tem nadaljevali, kot se je po tem letu še nadaljevala Legova korespondenca z Ivanom Hribarjem, P. Grasselijem in A. Aškercem (prim. gradivo v NUK, Ms.). — Za angažiranje V. Moserja pa sta prispevala Valenta in Gerbič s slovenske ter Lego in verjetno Anger s češke strani.

¹⁹ Prim. sejni zapisnik GM z dne 5. decembra 1891, Arh. GMLj.

²⁰ Gl. sejni zapisnik GM z dne 15. oktobra 1891, Arh. GMLj; Legovo pismo od 14. oktobra 1891, AGMLj. — Valenta je bil takrat že zelo bolan in se ni več udeleževal sej GM. Tako tudi ni imel več pismenih stikov z Legom. Sicer pa kaže tudi stil cit. pisma, da to ni bilo namenjeno Valenti.

mesto kot »Concertmeister« z 200 mark na mesec in tako je šlo tudi z drugimi naprej. Dobiti za 600 gld — naj ne rečem izvrstnega ampak prav dobrega solista in ravno tacega učitelja, je v Pragi prav težka reč; če pa hočem že izvrstnega in v vsakem oziru solidnega moža za to mesto dobiti, kakor sem ga v g. Bandisu našel (kolikor mi je bil vsaj priporočan), je pa že res izreden slučaj. Prosim Vas torej prav uljudno, ako hočete, da Bandis ostane v Ljubljani več let, da blagovolite za to delati, da mu bodeta dva koncerta z dobrim gmotnim uspehom zagotovljena.

Zmirom sem čakal, da bode te tudi Vi našo lepo razstavo sè Svojim posetom počastili, — pa čakal sem zastonj! Tudi g. župana Grassellija ni bilo, tudi g. Vošnjaka, tudi g. Dra. Tavčarja in drugih mož slovenske inteligencije ni bilo, ni bilo!

Z odličnim spoštovanjem

Vam ves udani

J. Lego

V Pragi, 14. oktobra 1891.

Poslej ne povedo o tem viri ničesar več.²¹

Že citirano pismo z dne 28. julija 1888 pravi, da se je Valenta obrnil na Lega za podatke o Gallusu. Na to ali morda še katero pismo kasnejšega datuma v času do 2. februarja 1889 mu je Lego odgovoril naslednje:

Dragi prijatelj!

Ne boste verjeli, koliko truda me stoji, da pridem do prepisa pesmij in sličnih reči, katere Haendeln zadevajo. Kolikokrat sem gori na Strahovu zastonj bil!

Blagovolite sledeče vzeti na znanje. Tukajšne samostanske knjižnice so vse le poleti in to samo dopoludne odprte; po zimi so torej vse ves dan zaprte. Jaz pa sem vendar šel popoludne* gori na Strahov, ker sem mislil, da odnoten knjižničar meni, kot uradniku muzejne knjižnice, po kolegialnosti gotovo vse stori, da si te reči ali sam prepisem ali pa da mi je tam nekdo drugi prepíše. Ta pa je bil lani zmirom bolan; pomislite tedaj, kako je sitno in koliko časa zgubim, ako grem iz Žiškova 5/4 ure gori, 1 uro pa nazaj — zastonj!

Lanski knjižničar je letos »gospodar« samostana strahovskega. Na njegovem mestu je zdaj drugi knjižničar, ki pa je zopet bolan; ima podagro v desni nogi. Po posredovanji žiškovega katehete Červinke ter še osebno sem tedaj prosil očaka Hummla,²² naj mi prepíše te reči, kolikor mu le bode mogoče. A je vprašanje, ali najde Hummel sam te reči v knjižnici.

... Ravno, ko to pišem, dobil sem zalepko, iz katere razvidite, kako ta zadeva stoji. —

Fischer naj ne gre v Prago pred postom, ker zdaj vsa Praga le pleše in nihče na koncerte ne misli. Koncertna sezona je v postu. Fischer naj pride

²¹ Prim. opombo 18.

* Dopoludne ne morem, ker sem v muzeji.

²² Verjetno je mislil katerega izmed premonstratskih patrov tega imena, ki je bil razgledan tudi glasbeno. Nobeden sodobnih glasbenikov Hummlav namreč tu ne pride v poštev.

tedaj pri začetku posta; takrat napravimo v Češkoslovenskem spolku majhen, domač koncert, v kateri povabimo vse svoje glasbene prvake in referente čeških listov, da Fischerja slišijo. Odtod se raznese glas o njem pa vsi Pragi, — ter še le potlej bo mu mogoče, reden, velik koncert v Rudolfinum napraviti. Drugače to ne gre. Fischer bi storil modro, ko bi igral tudi variacije nekatere češke narodne (pa ne umetne) pesmi.²³

Ne pozabite na Kosa! Potrebuje zopet silno, 5 gld mu manjka mimo 15 gld, katere dobi od Matice gl., zdaj pa mora zopet 10 gld šolnine plačati. Kos pa je vse podpore popolnoma vredn. Zdravi ostanite!

Vaš iskreni prijatelj

Legó

2/2. 1889.

Ljubljanska Glasbena Matica je začela pripravljati počastitev Gallusovega spomina ob tristoletnici njegove smrti (1891) že v letu 1888.²⁴ Pri iskanju gradiva ji je izdatno pomagal Legó. Zanimala se je za podatke o »slavnoznanem na Kranjskem rojenem skladatelju«, za katerega je Valenta menil, da bi bilo »umestno izdati njegov životopis s skladateljevo podobo«²⁵ in hkrati poročal o dopisovanju z Legom v ta namen. Na to se je nanašalo tudi naslednje kratko Legovo pismo Valenti:

Dragi prijatelj!

Ker mislim, da Dlabáča²⁶ nimate v Ljubljani, sem tukaj iz njega prepisal, kar se Gallusa tiče. Strahovski bibliotekar mi dozdej ni odgovoril.

Vaš iskreni prijatelj

Legó

V Žižk. 8/5. 89.

Temu je kmalu nato sledilo pismo, v katerem je Legó obvestil Valento, kako namerava dobiti Gallusovo sliko, ki jo je želela Glasbena Matica za navedene namene:

---

²³ Blaž Fišer se je rodil 28. januarja 1860 blizu Ptuja (Plat). Najprej se je učil za krojača, nato pa bil pri kapucinih v Celju in cerkovnik v mariborski stolnici. Tam so spoznali njegovo glasbeno nadarjenost in mu omogočili, da se je učil orgle, klavir, violino in petje pri stolnem kapelniku P. Manychu. Od tu je odšel na dunajski konservatorij, kjer je po naklonjenosti J. Hellmesbergerja dobil štipendijo in študiral kontrabas v razredu prof. Simandla. Kmalu je zaslovel kot eden prvih kontrabasistov in kritiki so ga postavljali v isto vrsto z Bottessinijem. Z velikim uspehom je koncertiral po vsej zahodni Evropi, sodeloval pa je tudi na koncertih ljubljanske GM, ki ga je zelo cenila in podpirala. V Pragi mu je utrl pot Legó. Umrl je zelo mlad na Dunaju 27. julija 1889. Prim. gradivo v AGMlj; SN (Slovenski Narod) 1888, št. 72; SBL I, 180 (navaja pomanjkljive podatke).

²⁴ Prim. cit. pismo z dne 28. julija 1888.

²⁵ Gl. sejni zapisnik GM z dne 24. maja 1889. Arh. GMLj.

²⁶ Legó je mislil J. B. Dlabáča »Allgemeines historisches Künstler Lexicon für Böhmen und zum Theile auch für Mähren und Schlesien, Prag 1815—1818.

Dragi prijatelj!

Veste kaj! Če ne bo drugače, bomo to takole naredili. Naše »Humorističke Listy« prinašajo vsakikrat sliko nekaterega imenitnega moža; jaz tedaj napišem sestavek o Gallusu, Vilímek dá risati sliko, Vaša Glasbena Matica pa lahko dobi po nizki ceni toliko iztisov Gallusove slike, kolikor jih bo hotela. Taka je! — —

Prosim, zelo prosim, naj ne pozabi blagajnik Glasb. Matice, da pošlje 5 gld Kosu še za j a n u a r. On tega silno potrebuje, jaz pa ne morem zalagati, ker nisem Gorup!²⁷ — — —

Vaš iskreni prijatelj

Legó

Žižk. 15/5. 1889.

Temu je še Legó na drugi strani pisma pripisal nekatere želje gledé gradiva o Franu Levstiku, kar naj bo prepuščeno literarnemu zgodovinarju, na tretji strani pa se je razpisal o gmotnih težavah Ivana Kosa. Prvo in drugo ni prav nič važno za delo v zvezi z Gallusom, ki kaže Legovo požrtvovalno pripravljenost, da pomaga Glasbeni Matici realizirati njen namen. Posebno so bile pomembne Gallusove skladbe, maše, moteti, madrigali, ki jih je Glasbena Matica morala imeti v zadostni meri, če je hotela pripraviti koncert mojstrovih del. Da je Legó skrbel tudi za to, pričra njegovo naslednje pismo Valenti:

Dragi prijatelj!

Za prepis natisnjenih pesnij o Hähndelnu tu ne gre. — te bom lahko sam prepisal, ampak za to, da jih le dobim! Kako sitno se ta reč vleče, naj spoznate iz tega, da sem minoli petek na Strahovu bil in konečno z ozdravljenim g. knjižničarjem (P. Dominikom Čermákom²⁸) govoriti mogel. Ko sva se bila zastran Hähndelna²⁹ delj časa menila, pokaže mi on Dlačača (ali poznate delo: Dlačač, Künstlerlexicon? notri se o H. več piše) in pravi, da bode v skrajšanem imenu »Strh. Bibliothek« gotovo zmota in da ima biti pisano resp. pravo za pravo: »Strb. (t. j. Sternberger) Bibliothek«, ker, kakor je rekel, se mu je že večkrat zgodilo, da so hoteli učenjaki in pisatelji (kakor n. pr. nedavno Wurzbach za svoj lexikon) od njega rokopis ali pa knjigo, katero delo je bilo pravo za pravo v Sternberški knjižnici. Lehko si zdaj mislite, kako sem po teh besedah ostrmel! Ko pa sem v soboto prišel v naš muzej, bilo je moje prvo delo, iskati, ali nima naša knjižnica res ničesar o Hähndelnu. Zgrabil sem še enkrat Dlačača, da mi pové vsaj revokacije, po njem pa takoj Riegerja (Materialien zur alten u. neuen Statistik v. Böhmen, Leipzig u. Prag 1794, XII. Heft) in tu — šintana žvirga! — naidem Hähndelnovo sliko (v baker

²⁷ Mislil je na znanega mecena Josipa Gorupa, gl. SBL I, 234.

²⁸ Karel Dominik Čermák (1855—1890) je bil češki pisatelj in premonstratski redovnik na Strahovu.

²⁹ V germanizirani obliki se je imenoval Gallus-Petelin različno, n. pr. Handl, Händl, Haendl, Hänel, Hahn, Han, Hähndel. Prim. tudi Cvetko D., Jacobus Gallus Carniolus and His Music, Slavonic Review 1953, XXXI, 77, 496.

jo je rezal Berka) po str. 254., na konci sestavka pa berem: Seine musikalische Schriften wurden in Prag, Nürnberg u. Frankfurt a. M. gedruckt. Siehe Walthers musikalisches Lexicon S. 272, wie auch die Sammlung verschiedener poetischen Piecen, die Wenzel Dobřenský³⁰ gesammelt hatte; welche itzt die strahöwer Bibliothek besitzt. (lej ga!)

Ker se tu sedaj tako apodiktčno o strahovskeji biblioteki govori, sem takoj g. knjižničarju o tem pisal, kar sem ravno v Rieggerju bral, ter ga prosil, naj torej še enkrat v knjižnici išče. Morebiti da ga nadlegujem; on se boji mraza ravno toliko, kakor ognja (včeraj in danes imamo — 12° R.), jaz pa mu že ne morem pomagati. — Zdaj pričakujem od njega vsako uro odgovor.

Ako nimate tistega Rieggerjevega dela v ljub. liceal. knjižnici, pa hočete Hähndelnovo sliko videti, naprosite nekaterega g. profesorja, naj reče Vašemu bibliotekarju, da ta piše sem v univerzitetno knjižnico za posojenje tega zvezka. Lahko poslej to sliko fototipujete.

Zdravi! Vam

ves udani, iskreni prijatelj

Legó

V Žižk. 4/5. 1889.

Legó se je v zadevo okoli Gallusa temeljito poglobil. Zlasti v mesecu marcu 1889 je intenzivno skrbel, da bi jo čimprej opravil. Zatem pa nekaj časa ni mogoče zaslediti v tej smeri nobenih vesti. Šele v avgustu istega leta se je spet oglasil Valenti:

Dragi prijatelj!

Naročil sem za Glasbeno Matico 500 iztisov Gallusove slike.

Vprašajte, prosim, v odboru Glasb. Matice, katero ime naj pride pod sliko Gallusovo na iztisih za Glasb. Matico, ali Jakob (ali pa Jakob, ker se tudi tako piše) Petelin, — ali pa Gallus, ali pa takole: Jakob Gallus (Petelin), — Jakob Petelin (Gallus) — ali kako drugače? V Humor. Listih bode pod njo: Jakob Gallus. — Odgovor, prosim, pošljite direktno Vilímku z naslovom: — g. Jos. R. Vilímek, lastnik tiskarne v Pragi (Spálená ulice).

Jutri pojdem na počitnice; sem že preveč truden. Bom stanoval »v Mýtě u Zbirova«.

Vaš

iskreni prijatelj

Legó

V Žižk. 2/8. 89.

S svojim delom je Legó znatno prispeval, da je Glasbena Matica mogla, četudi z zakasnitvijo, 9. junija 1892 prirediti koncert Gallusovih skladb in se je dobro orientirala gledé Gallusove osebnosti. S tem je pripravil tudi pot Josipu Mantuaniju, da je na teh osnovah laže reali-

³⁰ Václav Dobřenský z Černeho mostu (1550—1599).

ziral nalogo, ki mu jo je v tej smeri zaupala Glasbena Matica.³¹ Zapisniki Glasbene Matice teh Legovih zaslug ob zaključnem delu nikjer ne omenjajo. Gornja korespondenca pa vendarle dokazuje, da je tudi Lego opravil pri iskanju gradiva o Gallusu veliko delo.

Za prizadevanja ljubljanske Glasbene Matice je bila pomembna tudi Legova skrb za mlade slovenske glasbene talente, ki naj bi se izšolali v Pragi, se nato vrnili v domovino in tam sodelovali pri razvoju slovenske glasbene kulture. Lego je dobro razumel te potrebe in težnje centralne slovenske glasbene ustanove, ki se je zavedala, da »vedna menjava učiteljskih močij, nikakor ni v korist učečej se mladini«. ³² Podobno kot ostale glasbene organizacije na slovanskem Jugu ³³ in drugod, se je hotela osamosvojiti tudi gledé domačih učnih moči in koncertantov, da bi bila čimprej neodvisna od tujih, ki so bile nestalne in so zato povzročale motnje v delovanju njene glasbene šole in koncertne aktivnosti. V ta namen se je 1888. leta odločila poslati na študij nekega Ivana Kosa, ki se je že 1886. leta udeleževal v njeni glasbeni šoli kot začasni učitelj violine. ³⁴ Sprva se je Matica obrnila na profesorja Zellnerja s prošnjo, da bi Kosu omogočil brezplačen študij na dunajskem konservatoriju. ³⁵ Nemara Zellner tega ni mogel storiti ali pa se je Matica premislila. Valenta je namreč o isti stvari pisal Legu, oziroma se je nanj obrnil potem, ko je morda Matica dobila od Zellnerja nezadovoljiv odgovor. Zaradi pomanjkljivih virov ni mogoče reči, katera teh variant je prava. Vsekakor je Valenta kmalu po omenjenem sklepu odbora Glasbene Matice o tej zadevi korespondiral z Legom, kar potrjuje Legovo pismo Valenti iz septembra 1889:

Dragi prijatelj!

Kos naj bo vsak trenotek pripravljen za pot v Prago, da odrine, ko bom telegrafiral. ³⁶ Ne pride v konzervatorij, ker je za ta ustav uže prestar, ampak

³¹ Prim. sejni zapisnik GM z dne 24. maja 1889; Poročilo tajnikovo o delovanju Glasbene Matice za leto 1889/90; Ravnihar Fr., Zgodovinske črtice o osnovi in razvoju društva »Glasbene Matice« od leta 1871—1894, rkp., vse v arhivu GMLj. — Rezultat Mantuanijevega dela je bil njegov biografski oris J. Handla (Gallusa), objavljen v DTÖ (Denkmäler der Tonkunst in Österreich) 1899, VI/1, bibliografija G. del (DTÖ 1905, XII/1) in izdaja celotnega G. »Opus musicum« v sodelovanju z E. Bezcenym (DTÖ med 1899—1919).

³² Prim. zapisnik GM o občnem zboru 12. decembra 1889, AGMLj.

³³ Prim. Cvetko D., Davorin Jenko i njegovo doba, 1952, 76, 79 ss.; isti, Davorin Jenko, Doba — Osebnost — Delo, 1955, 141, 142.

³⁴ Gl. sejni zapisnik GM z dne 22. novembra 1886, AGMLj.

³⁵ Gl. sejni zapisnik GM z dne 12. julija 1888, AGMLj.

³⁶ Lego je brzojavil Valenti 4. X. naslednje: »Kosu zagotavljam sprejem v orglarsko šolo ter polovico gmotnih sredstev, če mu to zadostuje, naj pride. Lego« (NUK, Mus.).

v orglarsko šolo, kjer se godbeno izobrazijo popolnoma, kakor v konzervatoriji, — pa v marsikaterem oziru bo orglarska šola zanj še boljša, negoli konzervatorij, kamor vzamejo mladiče samo štirinajstletne, teh pa tudi vsako leto ne. — Da se na goslih tudi v visoki tehniki izobrazijo, bom že skrbel. V dveh ali pa treh dnevih bo za njegov gmoten obstoj odločeno, namreč da dobi stanovanje in hrano zastonj, — kar je za zdaj poglavitna reč. Treba pa tudi, da se českega jezika pridno vadi. Če bo pridn, bo čez en mesec lahko vse razumel, čez četrt leta pa že govoril. Da na vseh straneh lahko napreduje, t. j. da se mu vse olajša, bom tudi skrbel. Pa pridn mora biti! Pripominjam še to, da je naša orglarska šola po vsej Evropi znana kot veleimenitna; na nji učita (razun drugih) Förster³⁷ in Shuherský.³⁸ —

Trtnik³⁹ je uže tukaj, je pri skušnji prav dobro obstal in je torej v zvezo česk. narodn. divadla sprejet.

Pišem v naglici. Vaše predzadnje pismo je potovalo za menoj po kmetih pa nazaj v Prago; jaz pa nisem mogel takoj ustreči, ker sem imel zaradi Raića veliko dela.^{39a}

Vaš stari zvesti prijatelj

Legó

Žižkov 24/9. 1888

Viktor Moser, nečak kapelnika Angera, je kot učitelj-goslar morda uže 17. t. m. v Ljubljano odpotoval.

(Dalje prihodnjič)

³⁷ Josef Förster (1855—1907), znani češki skladatelj in glasbeni teoretik.

³⁸ František Zdeněk Skuherský (1850—1892), pomembni češki glasbeni teoretik in skladatelj.

³⁹ Josip Karol Trtnik (Ljubljana, 1867—Brno, 5. V. 1897). Solopetje je najprej študiral pri Fr. Gerbiču, nato 1888—1890 v Pragi. Tu je 1890 nastopil z velikim uspehom v Narodnem gledališču. Leta 1891 je odšel na Dunaj, kjer je še študiral pri italijanskem komornem pevcu F. Manciu. GMIj mu je v študiju pomagala tako, da mu je dala posojilo, za katerega je prosil leta 1891. Posojila pa ni redno vračal, ker ga je GM v tej zadevi ponovno brez uspeha opominjala. Bil je junaški tenor in se je kot operni pevec udejstvoval v Mannheimu, Lübecku, Opavi, Brnu in drugod. Nastopal je tudi na koncertih GMIj leta 1892 in 1895. Prim. DS (Dom in Svet) 1892, V, 288; DS 1898, XI, 55—56; sejni zapisnik GM od 8. I. in 5. XII. 1891, 3. III. 1892, 12. III. in 15. VI. 1895, 20. XII. 1894, AGMIj.

^{39a} Raić je o priliki tega svojega bivanja na Češkem močno zbolel.

STIKI JANA LEGA S SLOVENSKO GLASBO

Dragotin Cvetko

(Konec)

Kos je prispel v Prago, še preden je odbor Glasbene Matice sklenil 2. novembra 1888 »poslati na višjo glasbeno šolo v Prago« tega »nadarjenega mladeniča«. ⁴⁰ Lego, ta širokosrčni pokrovitelj slovenskih študentov, umetnikov, znanstvenikov in ostalih kulturnih delavcev, mu je dobro ugladil pot. O tem je sam poročal Valenti:

Dragi prijatelj!

Snoči ste dobili moj telegram, v katerem Vam naznanjam, da bode Kos v orglarsko šolo vpisan in da mu je polovica gmotnih sredstev zagotovljena. To je namreč: Blaga gospa Neureutterjeva mu je 3 brezplačne obede za vsak teden preskrbela, bo mu dajala 2 gld. vsak mesec in mu da v svoji hiši perilo prati. Sicer ga bo naše československo društvo podpiralo, kolikor bo le mogoče. Pravim: kolikor bo le mogoče; imamo namreč tukaj uže dva Slovence; Trtnika in Žmavca (Štajerca) ⁴¹ in zdaj pride še Kos. Za vsacega moramo rajtat 50 gld. na leto; tega pa ni za vsacega dosti, — 150 gld. pa je za naše mlado društvo uže veliko, ker nam je nadalje podpirati Vaša različna društva, — prosim zdaj, pomislite si naše skrbi! Pa pri vsakem izmed njih je za nas hazardna igra, ker se ne vé, kaj bo iz njega postalo! Če dam 50 gld. n. p. Narodnej šoli (katera je meni posebno priljubljena), vem, da sem plačal s tem polovico stroškov za izdanje dobrega spisa za mladino; ta spis pa ostane v s e m u n a r o d u n a v e k e i m e t e k, ž njim se tisoč in tisoč mladih bralcev na duhu in srcu okrepeča, — tak spis je torej gotovo in brez dvojbe uspeh in prospah slovenske narodnosti. ⁴² Tak mladič pa — ta je v hazardnej igri kvarta, na katero s tresočim srcem stavim velik denar, leta in leta ne vedoč, ali bom zgubil, al' kali! —

Če Kos bode priden, lahko se izobrazí za godbenega mojstra. Prihodnjega leta se slije orglarska šola s konzervatorijem in potlej bomo imeli v Pragi ustav kakor nekako godbeno akademijo, katerej bo v Evropi komaj več ko treh enakih.

Skrb me je še, ali zna Kos svirati na klavir. Če nezná, sem že sè Skuherškim zastran tega govoril. Prosim, berite priloženi program, posebno pa to, kar sem rudeče podčrtal. Če hoče Kos samo na violin-virtuoza se izobraziti, lahko prestopi prihodnjega leta v ta oddelek konzervatorija.

⁴⁰ Gl. zapisnik o občnem zboru GM 12. oktobra 1889, AGMIj.

⁴¹ Jakob Žmave od Sv. Jurija ob Ščavnici je tedaj služil enoletni vojaški rok v Pragi in hkrati obiskoval predavanja na univerzi. Gl. Legovo pismo L. Hribarju, NUK, Ms. 604, št. 5.

⁴² Za to nalogo se je Lego z velikim uspehom zavzel tudi tako, da je podprl izdajanje Mladinske knjižnice. Prim. SBL, I. 632.

Zdaj študirata na orgl. šoli tudi dva Slovana iz Makedonije⁴³ na vladne stroške; eden ima 60 gld., drugi pa 80 gld. na mesec!

Pišem v naglici!

Vaš iskreni prijatelj

V Žižk 5/10. 1888.

Legó

Iz pisma, ki je spet bilo namenjeno Valenti, izvemo, da je bil Legó spočetka zelo zadovoljen s Kosom:

Dragi prijatelj!

Naj Vam bode Kos veliko hvaležen, da ste ga zagovarjali. Akoravno je precej talentiran in tudi uže zdaj več zná, ko marsikateri izmed njegovih zdanjih kolegov, vendar če ne bi Vas bilo, bi ga tudi v Pragi ne bilo in bi drugače došel samo na dobrega goslarja, ki bi v najboljšem slučaju kdaj sedel nekje v orkestru. Kolikor sem ga dozdej spoznal, trdno se nadjam, da se bode na dovršenega mojstra godbe izobrazil, tako, da po 5—4 letih lahko vodi orkestr ali pa na profesuro godbe n. pr. pri ljubljanskem učiteljski aspirira. Zkratka: on ima zdaj najlepšo priliko, da si srečo za vse svoje življenje gradi. Izpraševal sem ga navskriž, da zvem, kaj je v njem in kakšnega je značaja; ko sem se tedaj prepričal, da je podpore vreden, odločil sem se, krepko ga podpirati. Ker je imel iz Ljubljane za prvi čas premalo podpore, naklonil sem mu blago gospo Neureutter, še več, tako da mu je namestu 2 gld po moji roki dala 5 gld.; — iz blagajnice našega češkoslov. spolka pa sem mu dal včeraj izplačati 20 gld, tako da je mogel sobo za 7 gld sè zajutrkem za 5 gld in pianino takoj najeti in potrebnih knjig in muzikalij si kupiti, — sicer bi moral dolgo časa novo podporo iz Ljubljane čakati in vsled tega mnogo v svojem učenju zanemariti. Dans je meni rekel, da je v Ljubljano za novo podporo pisal; ta naj se mu hitro pošlje, ker je bode uže čez nekaj dni potreboval.⁴⁴ Mislim, da ima po tolikih stroških zdaj gotovine samo 4—5 gld. Nadalje pa se mora tudi skrbeti, da dobi podporo od deželnega odbora, ker bi podpora z naše česke strani in sè strane Vaše glasb. matice nezadostili. Iz blagajnice našega češkoslov. spolka ne moremo mu pred 4 meseci nič dati, ker smo uže pri dnu, imajoči samo 50 gld na razpolaganje. Trtnik bo od našega spolka vsak mesec 7 gld za stanovanje dobil, v ostalem pa ga podpirata Dr. Schmaus in Dr. Kaizl.⁴⁵ Po njem pride še Žmavc, da našega blagajnika do dobrega izžme. — Če ne bi tedaj bilo blage gospe Neureutter, ne vem, kaj bi

⁴³ Morda je eden od njiju bil Jovan (Ivan) Ivanišević, o katerem je Legó pisal I. Hribarju, da so mu starši v Beogradu in potekajo baje iz Črne gore (in ne iz Makedonije). V cit. pismu je Hribarju sporočil, da je ta Ivanišević pred kratkim, se pravi konec 1889, utonil v Pragi. Gl. Legovo pismo I. Hribarju od 4. januarja 1890, NUK, Ms. 604, št. 4. — Ivanišević je užival tudi naklonjenost D. Jenka in Srbske kraljevske akademije (prim. Cvetko D., *ibid.*, 1952, 154; 1955, 248, 249).

⁴⁴ Prim. cit. Legovo pismo od 2. februarja 1889 in F. Drenikov pripis Valenti na istem pismu z datumom 11. februarja 1889; Legovo pismo od 15. marca 1889 (pripis na 5. strani); zapisnik GM od 28. januarja 1889 (AGMlj).

⁴⁵ Josef Kaizl je bil češki politik in je slovel kot podpornik nadarjenih in narodno zavednih študentov.

s Kosom počel. Mene veseli, da so profesorji že zdaj ž njim zadovoljni, akoravno je v igri na glasovirji še le začetnik. On si je iz Ljubljane prinesel vendar le dober temelj v teoriji. Pravil mi je pa vendar, da je poduk tukaj ves drugačen od poduka v Ljubljani; rad verjamem.—

Toliko sem dans hotel Vam pisati, da veste, kako je kaj s Kosom in kako je Vam in drugim njegovim podpornikom zarad njega ravnati. Zdravi ostanite!

Vaš iskreni prijatelj

V Žižkovu 11. 12/10. 1888.

Lego

Za Kosov napredek se je poleg Valente očitvidno zanimal še nekdo iz Glasbene Matice, morda Franjo Drenik, za katerega pravi vir, da je Kosa posebno priporočil odboru za podelitev podpore in 1888. leta predlagal, da »bi se odbor potrudil spraviti ga v konservatorij«. ⁴⁶ Njemu, tedanjemu predsedniku Glasbene Matice Fr. Ravniharju ali vodji Matične glasbene šole Fr. Gerbiču je moralo biti naslovljeno naslednje Legovo pismo:

Velečastiti gospod!

Mene veseli, da Vam morem o Vašem klientu Kosu vse najboljše poročati in sicer ne samo vsled svojega opazovanja, ampak tudi po spričevalu njegovega glavnega učitelja, profesorja Blažka, ⁴⁷ s katerim sem zastran njega navlašč govoril. Pri Kosu se uže vidi, da svojo nalogo resnično jemlje, ker tudi svoj cilj dobro zna. V čemer je bil še slab, ko je v Prago prišel (namreč poglavitno v igri na glasovirju, brez katere ni uspeha v nauku o harmoniji), to bode sè svojo pridnostjo gotovo dohitel. Priden pa je; ko mu ostane malo časa za se, gre v katoliško akademijo (zvečer od 7—8), kjer se v glasbenem odseku še nadalje vadi. — On hodi tudi pristojno oblečen; iz malega, kar ima, si je kupil zimsko suknjo (za 12 gld), novo perilo in nove škornje, tako, da ga moram v vsakem oziru le pohvaliti. Ako ostane tak, kakoršen je dozdaj, boste v njem ne samo temeljitega učitelja glasbe, ampak tudi dobrega dirigenta in skladatelja pridobili, on pa bode moral kdaj hvaležno priznati, da je Glasbena Matica njegovi sreči temelj v Pragi položila.

Ker mu je bilo zimske suknje najvišje treba, od Glasbene Matice pa mu podpora za ta mesec še ni prišla, ni bilo mu tudi dozdej mogoče, za stanovanje ta mesec plačati.

Zahvaljujoč se Vam, da ste mene v Kosovej zadevi sè Svojim zaupom počastili, ostajam z odličnim spoštovanjem

V Žižkově 15/12. 1888.

Vašemu Blagorodju ves udani

Jan Lego

Primerjava stila tega pisma s tistim v ostalih Legovih pismih kaže, da v tem primeru kajpak ni veljalo Valenti. Bilo je odgovor eni od prej navedenih osebnosti ali pa Legovo osebno posredovanje za zvišanje pomoči Kosu s strani Glasbene Matice.

⁴⁶ Gl. sejni zapisnik GM od 12. julija 1888, Arh. GMIj.

⁴⁷ František Blažek, ki je tedaj poučeval na orglarski šoli, je veljal za enega prvih čeških glasbenih pedagogov.

Legova vera v Kosov razvoj se žal ni uresničila, pač pa dvom, ki ga je izrazil v pismu Valentu z dne 5. oktobra 1888. Če se v Trtniku, Žmavcu in Fišerju ter drugih ni zmotil, pa se je prav v Kosu, na kate-rega je toliko dal. V zapisnikih Glasbene Matice iz oktobra 1889 be-remo, da je tudi »odbor Matičin stavl... v njega najboljše nade, osobito, ker so dohajala poročila, da v šoli dobro napreduje«. Vendar se »te nade niso uresničile, kajti koncem šolskega leta naznanil je Kos sam g. predsedniku, da je propadel pri javni skušnji. Odbor je torej primoran bil daljno izplačilo podpore ustaviti, ker pri teh odnošajih ni kazalo, da bi Kos ob Matičnih stroških svoje študije nadaljeval«. ⁴⁸ S tem se je zaključilo Kosovo nadaljnje šolanje in splahnela je misel na kariero, ki so mu jo prerokovali. Zakaj ni uspel, ne vemo. Morda je padel iz klavirja in harmonije. Nemara zato, ker je imel premalo podpore, da bi mogel nemoteno študirati. Vsekakor bi ta Kos, ki ni mogel uresničiti svoje želje in želja svojih pokroviteljev, za nas ne bil tako zanimiv, če ne bi bil živa podoba tedanjih prilik in tistih sloven-skih študentov, katerih šolanje je potekalo v znamenju borbe za naj-osnovnejše življenjske pogoje. Nekateri so premagali stisko in zma-gali, drugi so klonili. Eden izmed slednjih je bil tudi ta Kos, od kate-rega si je Glasbena Matica ljubljanska obetala dobrega violinista, koncertanta in pedagoga. Legu, Valentu in Dreniku, vsaj tem trem, če sodimo po virih, je moralo to biti zelo neprijetno. Morda je tudi v tem iskati razlago za usihanje Legovih stikov z Glasbeno Matico, četudi vemo, da je ta tega velikega prijatelja slovenske kulture še poslej iskala. Po 1891. letu zasledimo te stike le še enkrat, ob Legovi sedemdeset-letnici. Takrat mu je Matica čestitala in Lego se ji je zahvalil za pozornost.

Po Valentovi smrti Lego ni imel več stikov s slovensko glasbo. Gotovo pa se je zanjo šeanimal in na Češkem dvigal zanimanje za slovensko pesem. Vendar gradivo ne dovoljuje, da bi lahko natančneje posvetili v to obdobje po 1891. letu.

Iz Legovih pisem Levstiku, Stritarju, Trdini, Aškercu, Cimper-manu, Grasselliju in Hribarju ⁴⁹ ni mogoče ničesar razbrati o njegovih odnosih s slovenskimi glasbeniki in zlasti z Valento. Le enkrat izvemo, da se je v 1863. letu obrnil na Levstika, da bi mu poslal slovenske skladbe. ⁵⁰ Obratno tudi iz njegove korespondence z Valetno nič ne izvemo o njegovem zanimanju za ostala področja slovenske kulturne

⁴⁸ Gl. zapisnik GM o občnem zboru 12. oktobra 1889, Arh. GMIj.

⁴⁹ Gl. Legovo korespondenco v NUK, Ms.

⁵⁰ Gl. Legovo pismo Fr. Levstiku z dne 16. junija 1863, NUK, Ms. 491.

dejavnosti, razen v pripisu z dne 15. marca 1889. Vsa njegova pisma so vsebinsko usmerjena v delokrog njihovih prejemnikov. Vedno pa so razgledana in polna iskrene ljubezni do slovenskega naroda in njegove kulture.

Češke glasbenike sledimo v slovenskem glasbenem življenju vsaj že od konca 16. stoletja, ko je Tomaž Hren s Češkega klical alumne, ki so se kot pevci in instrumentalisti udeleževali na koru ljubljanske stolnice. Sistematično pa so češki muziki začeli prihajati na Slovensko s Fr. B. Duškom pod konec 18. stoletja. Poslej se je njihov dotok večal vzporedno z razmahom glasbenega življenja na Slovenskem in začetkom osamosvajanja slovenske glasbe, ki je v 19. stoletju potrebovala vedno več delavcev, da se je lahko uspešno razvijala in se postopno osvobajala nemških vplivov. Zato je z ene strani stremela za domačimi kadri, z druge pa je klicala Čehi, ki so bili v obdobju narodnega prebujanja in prekipevajočega panslavizma zelo zaželeni. Lego, simpatizer mladoslovenskih in vseslovansko usmerjenih naziranj, tipični produkt svojega časa, sicer ni bil poklicni glasbenik, kot so bili na primer Nedvěd, Gašpar Mašek, Anton Foerster in mnogi drugi glasbeniki češkega porekla, ki so tedaj in kasneje pomagali ploditi slovensko glasbo. Bil pa je velik in sposoben ljubitelj glasbe. Sodeloval je pri razvoju glasbene produkcije na Slovenskem, ko je še tu živel, sodeloval je pri polaganju temeljev organizacijskim oblikam slovenskega glasbenega življenja, pri težnjah za razvijanje mladega slovenskega glasbenega rodu, pri širjenju slovenske pesmi na Češkem in raziskovanju slovenske glasbene preteklosti. To njegovo udejstvovanje, ki ga je vodil pravi idealizem, je po svoje prispevalo k ciljem slovenskega narodnostnega gibanja in k stikom med Čehi in Slovenci, koristilo pa je tudi razvoju slovenske glasbene kulture. Dokaz so viri, ki potrjujejo misel, da ima tudi Jan Lego zasluge za slovensko glasbo.